

Popravčí

Zajištění výkonu poprav po technické a personální stránce nespadlo v letech 1945–1948 do kompetence justice, ale místně příslušných národních výborů. Ty měly na starosti výstavbu šibenice, výběr mistrů popravčích i proplacení jejich honoráře. Vykonavatelé hrdelních trestů se ve všech regionech rekrutovali především z takových profesí, které měly blízko k práci se smrtí či lidskými těly. Mnohdy šlo o příslušníky bezpečnosti nebo armády, popřípadě o zdravotníky či pracovníky pohřebních ústavů. Někteří z nich byli problematické povahy, inklinovali k nadměrnému užívání alkoholu a k násilnému řešení sporů. Jejich práce byla náročná, vyžadovala specifickou kvalifikaci i určitou míru citové otupělosti. Z toho důvodu byli popravčí poměrně dobře placeni a těšili se zvláštnímu společenskému postavení.

Květnová revoluce roku 1945 umožňovala tehdejším občanům neobyčejný společenský vzestup, mnohdy stačilo jen správným způsobem interpretovat svoji okupační minulost. Prvním popravčím MLS v Praze se tak paradoxně stal bývalý předválečný recidivista František Nenáhlo,²⁴⁶ který dokázal své věznění za války interpretovat jako politickou perzekuci a po osvobození se vydával za „četaře“ působícího u Ředitelství národní bezpečnosti v Praze. Primátor hlavního města Prahy jej do funkce popravčího jmenoval již 16. července 1945 s předstihem před vznikem samotného soudu. Nenáhlo vykonával exekuce společně se dvěma pomocníky, Ladislavem Brotánkem a Václavem Melzerem. Obvyklý honorář za jednu popravu pro celý tým činil 4 000 Kčs a stravné.²⁴⁷ V praktických otázkách Nenáhlo zpočátku vycházel soudu vstříc, pořídil si totiž vlastní automobil, aby byl schopen vykonávat exekuce po celém soudním obvodu včetně mimopražských okresů. Taková mobilita byla cenným benefitem. Popravu v první fázi retribuice musely následovat nejpozději tři hodiny po vynesení rozsudku. Popravčí tak musel být připraven v po-

246 František Nenáhlo (19. 2. 1914 – 13. 5. 1961), mnohokrát trestaný recidivista, alkoholik, 1940–1944 vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg, 1946–1949 zaměstnanec Oblastní kriminální úřadovny v Praze, přidělený však ke Státní bezpečnosti, 1945–1947 vykonavatel hrdelních trestů u MLS v Praze, 1946–1947 také u Národního soudu a u MLS v Táboře, 1948–1949 národní správce vinárny U Pastýře v Praze. *Tamtéž*, kart. 13, Pres 18, osobní spis popravčího Františka Nenáhlo, z 1947; NA, f. PŘ Praha – všeobecná spisovna, manipulační období 1941–1950, kart. 7845, sign. N672/6; ABS, f. Personální spisy ministerstva vnitra, č. 2899/14, František Nenáhlo.

247 SOA v Praze, f. MLS Praha, kart. 10, Pres 7, přípis popravčího Františka Sedláčka zaslaný MLS v Praze 4. 1. 1946.

hotovosti dorazit na místo všech soudních přelíčení, v nichž hrozilo udělení trestu smrti, tedy i v případech, kdy takový rozsudek nakonec nebyl vynesen.

Postupem času se vztahy soudu s jeho popravčím prudce zhoršovaly. Nenáhlo byl totiž už v meziválečném období opakovaně trestán za krádeže, vloupání a výtržnosti, které mnohdy páchal pod vlivem alkoholu.²⁴⁸ Byl vznětlivý a nedisciplinovaný. Vhodným kandidátem na funkci vykonavatele hrdelních trestů se stal až v důsledku svého pobytu v koncentračním táboře v letech 1940–1944. Ani toto Nenáhlovo věznění ovšem nebylo důsledkem žádné odbojové činnosti, ale jen další „hospodské“ šarvátky, která se odehrála na jaře 1939 na taneční zábavě v Domašíně. Incident vyvolali němečtí vojáci a následně při něm užili střelné zbraně, proto byl Nenáhlo zatčen a nakonec internován v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg. Aureolu politického vězně obratně využíval v poválečném období. Pomohla mu nejen k získání dočasné funkce pražského kata, ale v lednu 1946 též místa u Oblastní kriminální ústředny v Praze, od které byl přidělen ke Státní bezpečnosti.²⁴⁹ Amnestie prezidenta republiky z let 1938 a 1945 mu k tomu poskytl potřebný čistý trestní rejstřík. Nenáhlo se však nedokázal zbavit svého sklonu k nedisciplinovanosti, nadměrné konzumaci alkoholu a násilnostem, za něž byl opakovaně vyšetřován svými nadřízenými z StB.²⁵⁰

Problematická povaha popravčího se projevovala mimo jiné v tom, že při výkonu všech hrdelních trestů nosil celý jeho tým v letech 1945–1946 uniformy SS doplněné o vysoké holínky a bílé rukavice. Šlo o poněkud morbidní symbolickou hříčku, v níž na změněné poměry odkazoval pouze emblém českého dvouocasého lva přišitý na levém rukávu. V poválečné atmosféře soud nijak nebránil Nenáhlovi v takovém teatrálním pojetí exekucí a nepovažoval je za nevhodné.²⁵¹ Tato benevolence vůči pokleslé kulturní úrovni hrdelních trestů se však soudu nevyplatila. Již při první popravě se odehrála skandální scéna, během níž popravčí Nenáhlo ušetřil bezbrannému odsouzenému profesorovi Josefu Pfitznerovi políček. Funkcionáři soudu si incidentu údajně nevšimli, zaznamenala jej však zahraniční média. Přednosta MLS v Praze si proto 12. září 1946 Nenáhla předvolal a vyzval jej, aby se napříště „zdržel jakéhokoliv jednání, které by nebylo ve shodě s vážností úředního úkonu“. Nenáhlo se proti výtkám bránil tvrzením, že odsouzený po něm při navlékání oprátky údajně plivl a vykřikoval: „Umírám za Velkoněmeckou říši!“ Prý tedy

248 NA, f. PŘ Praha – všeobecná spisovna, manipulační období 1941–1950, kart. 7845, sign. N672/6, trestní list Františka Nenáhla z 20. 9. 1945.

249 ABS, f. Personální spisy ministerstva vnitra, č. 2899/14, František Nenáhlo.

250 ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, 2M 10412, přípis Zemské úřadovny StB v Čechách Zemské kriminální úřadovně ZNV v Praze z 16. 10. 1946; PLACHÝ, Jiří: „Dějinné spravedlnosti učiněno zadost“: životní osudy pražského kata Františka Nenáhla. *Historie a vojenství*, roč. 2007, č. 3, s. 87–97.

251 TUNYS, Ladislav: *Noc před popravou: K. H. Frank a jeho obhájce*. Praha, J&J 1995, s. 127–171.

nešlo o pohlavek, ale o neobratně provedenou snahu ucpat Pfitznerovi ústa. Soud se s tímto vysvětlením a následným napomenutím spokojil.²⁵²

Problémy ale pokračovaly i v roce 1946. Nenáhlo holdoval alkoholu a na popravu se dostavoval opilý. Mnohdy navíc chodil pozdě, takže na něj musel veškerý soudní personál i diváci desítky minut čekat. Dvakrát dokonce nepřišel vůbec. Poprvé se to stalo při hlavním přelíčení a následné popravě Lea Rudela 3. ledna 1946. Nenáhlo tehdy nedbal termínu zasedání soudu a místo dodržování pohotovosti vyrazil na projížďku do západních Čech, kde havaroval se svým vozem u Karlových Varů. Z toho důvodu se nestihl na exekuci vrátit a nebylo ani jasné, kdy vlastně dorazí do Prahy.²⁵³ Soud v nouzové situaci nejprve odložil popravu na další den a po opětovné nepřítomnosti Nenáhla musel povolat na pomoc popravčího MLS v Mladé Boleslavi Františka Sedláčka.²⁵⁴ Ten skutečně přijel, ale neplánovaná cesta z Mladé Boleslavi do Prahy mu pochopitelně nějakou dobu trvala. Než dorazil na místo, uvolili se Nenáhlovi pomocníci, že popravu vykonají bez svého šéfa.²⁵⁵ Nenáhlovi, který komplikace způsobil, pak připadla povinnost proplatit Sedláčkovi cestovné do Prahy. Svůj dluh 720 Kčs se zdráhal zaplatit až do března 1947.²⁵⁶

Další problém nastal 22. října 1946 při popravě Josefa Edra. Ačkoli bylo hlavní přelíčení Nenáhlovi předem ohlášeno, nedostavil se a ani se neomluvil. Po bezvýsledném čekání celého soudu na příchod popravčího se Nenáhlovi asistenti opět uvolili provést výkon hrdelního trestu bez oficiálního vykonavatele této funkce. Nenáhlo pak na místo přijel až v okamžiku, kdy byla exekuce skončena, a pohoršoval okolí viditelnou opilostí.²⁵⁷ Za své pochybení se navíc nikterak nekál a hned na další popravu, jež se konala za tři dny, dorazil znovu opilý a se značným zpožděním.²⁵⁸

Chování Nenáhla se pro MLS v Praze stalo v říjnu 1946 nepřijatelným ještě z dalšího důvodu. Na soud se prostřednictvím ministerstev informací a spravedlnosti obrátil v srpnu 1946 Památník nacistického barbarství v Liberci,²⁵⁹ který požádal o poskytnutí osobních věcí popraveného K. H. Franka do svých expozic. Ministerstvo spravedlnosti s touto myšlenkou souhlasilo a stavělo se proti požadavku Frankova advokáta JUDr. Kamilla Reslera, aby věci byly vrá-

252 *SOA v Praze*, f. MLS Praha, kart. 13, Pres 18, úřední záznam sepsaný u MLS v Praze 12. 9. 1945, Pres Ls 209-18/45.

253 *Tamtéž*, přípis MLS v Praze ÚNV v Praze z 25. 10. 1946, Pres 2331-18/46; *NA*, f. PŘ Praha – všeobecná spisovna, manipulační období 1941–1950, kart. 7845, sign. N672/6, žádost Františka Nenáhla o připuštění k řídičské zkoušce z 8. 3. 1946.

254 *SOA v Praze*, f. MLS Praha, kart. 10, Pres 7, přípis popravčího Františka Sedláčka zaslaný MLS v Praze 4. 1. 1946.

255 *Tamtéž*, kart. 13, Pres 18, přípis MLS v Praze ÚNV v Praze z 29. 10. 1946.

256 *Tamtéž*, protokol sepsaný Presidiem MLS v Praze 14. 3. 1947, Pres 758-18/47.

257 *Tamtéž*, hlášení soudce JUDr. Karla Černíka Presidiu MLS v Praze z 6. 11. 1946.

258 *Tamtéž*, přípis MLS v Praze ÚNV v Praze z 25. 10. 1946, Pres 2331-18/46.

259 V pramenech se objevuje též alternativní název Muzeum nacistických zvěrstev v Liberci.

ceny pozůstalým.²⁶⁰ Součástí jednání se vzápětí stala rovněž oprátka, na které byl Frank oběšen. Prezidium soudu do té doby použitá lana žádným způsobem neevidovala, protože je ze svých soukromých finančních prostředků nakupoval popravčí. Frankova exekuce se odehrála před řadou měsíců, 23. května 1946, proto vedení soudu vydalo příkaz, aby pro muzejní účely byla zajištěna alespoň oprátka z popravy Kurta Daluega, která se měla konat 23. října 1946. Po provedení tohoto hrdelního trestu soudní zřízení skutečně sejmuli lano a odnesli jej do kanceláře tajemníka prezidia Huga Zemana.²⁶¹

S jejich počínáním však zásadním způsobem nesouhlasil popravčí Nenáhlo, který považoval provaz za svůj osobní majetek a uvědomoval si jeho vysokou symbolickou a historickou hodnotu. Použité oprátky a bílé rukavice ze všech poprav doma pečlivě shromažďoval do podoby osobité sbírky. Státní bezpečnost, která rovněž podpořila záměr předat oprátku K. H. Franka do libereckého památníku, Nenáhla dokonce podezřívala, že si prodejem oprátek přivydělává. Již 15. října 1946 proběhlo v této záležitosti šetření, které inicioval přednosta odboru pro politické zpravodajství na ministerstvu vnitra Bedřich Pokorný.²⁶² Výslech provedený Zemskou úřadovnou Státní bezpečnosti v Čechách prodej oprátek nepotvrdil. Nenáhlo se při něm navíc zavázal, že po skončení retribuční práce daruje lana muzeu. Zájem bezpečnosti tím byl upokojen.²⁶³

Rozhodnutí soudu zajistit oprátku Kurta Daluega bezprostředně po provedení exekuce 23. října 1946 ještě vystupňovalo nedořešený majetkoprávní spor. Nenáhlo ztratil veškerou soudnost. Následoval soudní zřízence s oprátkou do kanceláře tajemníka prezidia soudu JUDr. Huga Zemana a začal zde vykřikovat, že zabavení lana je krádeží. Navíc se pokusil odejmout provaz tajemníkovi násilím, čímž mu způsobil drobná poranění. Soudní zřízenci Nenáhla nakonec zpacifikovali a Zeman uložil lano do zapečetěné obálky s tím, že o jeho osudu bude rozhodnuto právní cestou.²⁶⁴ Incident se stal pomyslnou poslední kapkou k tomu, že se vedení MLS v Praze rozhodlo trvat na Nenáhlově odvolání. Na základě opakovaných stížností vyzvalo 25. října 1946 Ústřední národní výbor (dále jen ÚNV) hlavního města Prahy, aby co nejdříve nahradil Nenáhla jiným vykonavatelem hrdelních trestů, který by své povolání plnil svědomitým a bezkonfliktním způsobem.²⁶⁵

260 TUNYS, Ladislav: *Noc před popravou: K. H. Frank a jeho obhájce*. Praha, J&J 1995, s. 127–171.

261 SOA v Praze, f. MLS Praha, kart. 13, Pres 18, protokol sepsaný u MLS v Praze 23. 10. 1946.

262 PLACHÝ, Jiří: „Dějinné spravedlnosti učiněno zadost“: životní osudy pražského kata Františka Nenáhla. *Historie a vojenství*, roč. 2007, č. 3, s. 87–97.

263 ABS, f. Odbor politického zpravodajství Mv, 2M 10590, protokol výpovědi Františka Nenáhla sepsaný na Zemské úřadovně StB v Čechách z 15. 10. 1946.

264 SOA v Praze, f. MLS Praha, kart. 13, Pres 18, protokol sepsaný u MLS v Praze 23. 10. 1946.

265 *Tamtéž*, přípis MLS v Praze ÚNV v Praze z 25. 10. 1946, Pres 2331-18/46.